

U KOMUNIKACIJI SA ANTONOM POPOVIČEM*

Cilj rada jeste da se kroz prikaz i analizu teorijskog rada Antona Popoviča (1933–1984), jednog od najznačajnijih slovačkih teoretičara u oblasti prevoda i nauke o književnosti, ukaže na one aspekte Popovičeve teorije koji su primenljivi u nastavnim i aktuelnim translatoškim istraživanjima u Slovačkoj i šire. Posebnu pažnju posvetićemo Popovičevoj teoriji umetničkog prevoda u kontekstu njegove teorije komunikacije i metakomunikacije, koju je razvijao od kraja 60. do početka 80. godina prošlog veka. Na osnovu teorije umetničkog prevoda, Popovič je postao međunarodno priznat, njegova su istraživanja, međutim, prevazišla užu oblast translatošije, integrišući je sa širom problematikom književne komparatistike, sociologije književnosti i istorijske poetike. Izbor iz Popovičevog dela dostupan je u prevodu na srpski jezik pod nazivom *Estetska metakomunikacija* (Službeni glasnik, 2018).

Ključne reči: Anton Popovič, teorija komunikacije i metakomunikacije, nauka o književnosti, umetnički prevod.

The aim of this paper is to use the presentation and analysis of the main theoretical concepts of Anton Popovič (1933–1984), one of the most significant modern Slovak scholars in the fields of translation and literary criticism, to point to those aspects of Popovič's theory which are applicable to educational and translation studies in Slovakia and beyond. Special attention is given to Popovič's theory of artistic translation in the context of his theory of communication and meta-communication, developed from the late 1960s until the early 1980s. His artistic translation theory made Popovič internationally recognized though his research went beyond the confines of translation into comparative literature, sociology of literature and also historical poetics. Selected theoretical works of Anton Popovič are now available in the Serbian language entitled *Estetska metakomunikacija* (Službeni glasnik, 2018).

Key words: Anton Popovič, theory of communication and metacommunication, literary criticism, artistic translation.

Anton Popovič u kontekstu moderne slovačke nauke o književnosti

Nakon studija na Višoj pedagoškoj školi u Prešovu i na Filozofskom fakultetu Univerziteta Komenski u Bratislavi, gde je završio slovački jezik i književnost i ruski jezik, Anton Popovič se bavio pedagoškim radom na Višoj pedagoškoj školi u rodnom Prešovu, ali i istraživanjima kao saradnik naučnog Slovenskog instituta u okviru Čehoslovačke akademije nauka u Brnu, i dva instituta u okviru Slovačke akademije nauka u Bratislavi: Čehoslovačko-sovjetskog instituta i Instituta za svetsku književnost i jezike. Kada je prešao na Pedagoški fakultet u Njitrji, 1967. godine učestvovao je u osnivanju Kabineta za književnu komunikaciju i eksperimentalnu

* Rad je nastao u okviru projekta *Diskursi manjinskih jezika i književnosti u jugoistočnoj i srednjoj Evropi* (178017), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

metodiku zajedno sa Františekom Mikom. Zahvaljujući radu Popoviča i Mike, njihovom razvijanju strukturalističkih misli, semiologije, književne komunikacije i metakomunikacije kroz timski rad, Kabinet postao je prepoznatljiv i van granica Čehoslovačke. Anton Popovič je bio direktor Kabineta u periodu 1974–1984. godine. Bio je, takođe, i šef Katedre za slovački jezik i književnost na Pedagoškom fakultetu u Njitri. Od školske 1975/76. godine boravio je kao gostujući profesor na univerzitetu u Edmontonu u Kanadi. Najveći doprinos Popovič je ostvario u okviru teorije umetničkog prevoda, kao i u oblasti teorije komunikacije i metakomunikacije.

Književnonaučno i teorijsko sazrevanje Popoviča sagledava se u kontekstu razvoja strukturalizma u Slovačkoj i šezdesetih godina, kada su norme socijalističkog realizma i marksizma u nauci o književnosti bile manje restriktivne (Čepan 2002, Harpanj 2018). Upravo je Popovič zaslužan za vraćanje klasičnog strukturalizma knjigom *Strukturalizam u nauci 1931–1949* (1970). Ona je, pored dela o pojedinim aspektima strukturalizma u Slovačkoj, odlomaka iz strukturalističkih tekstova objavljenih u periodu od 1931. do 1949. godine, sadržala i selektivnu bibliografiju radova predstavnika strukturalizma u lingvistici, metodologiji nauke o književnosti, folkloristici i etnologiji, teatrologiji, teoriji i istoriji likovne umetnosti, kao i radova predstavnika ruske formalne metode i Praškog lingvističkog kruga, objavljene na slovačkom jeziku. Knjiga je, prema Harpanju, značajna i u širem kontekstu, jer je skrenula pažnju na način, na koji je deo mladih naučnih istraživača raskidao veze sa tradicionalizmom, prisutnim tridesetih godina prošlog veka u nauci, indirektno ukazujući na Popovičevo opredeljenje za put nastavljača one tradicije, koja se oslanjala na scijentistički pogled i metod u nauci, nasuprot pozitivizmu i folklorizmu. Pomenuta knjiga *Strukturalizam u nauci 1931–1949* nagovestila je i Popovičevu opredeljenost za interdisciplinarnost i multidisciplinarnost u istraživanjima, koju je potvrđivao ličnim i neumornim angažovanjem u organizaciji književnonaučnog života.

Nakon početaka u oblasti komparativnih veza, Popovič je svoju pažnju usmerio na proučavanje umetničkog prevoda i njegovo teorijsko uopštavanje. Treba naglasiti da je Popovič teoriju prevoda posmatrao kao deo komparatistike i nauke o književnosti, pri čemu, konstatuje Harpanj, teorija prevoda omeđuje vlastiti predmet i stvara vlastitu terminologiju (Harpanj 2018: 234). U oblasti teorije prevoda od početka se oslanjao na teoriju češkog translatoologa Jiržija Levija, objavio je najpre studiju *Prevod i izraz* (1968), teorijske monografije *Poetika umetničkog prevoda* (1971) i *Teorija umetničkog prevoda* (1975). Kroz tri pomenute monografije Popovič je od objašnjavanja postupaka i zakonitosti prevoda dospelo do teorije književne komunikacije u prevodu. Ovu teoriju razvio je potom u teoriju estetske metakomunikacije u knjigama *Teorija metatekstova* (1974), njenoj dorađenoj verziji *Problemi književne metakomunikacije – Teorija metateksta* (1975) i napokon u knjizi *Estetska metakomunikacija* (1978) koju je objavio u koautorstvu sa Františekom Mikom i u okviru koje Popovičev deo ima naziv *Stvaralaštvo i recepcija*. Popovičevi radovi, nastajali u drugoj polovini sedamdesetih godina prošlog veka, prevazišli su oblast teorije umetničkog prevoda i integrisali širu problematiku književne komparatistike, sociologije književnosti i istorijske poetike. Upravo se kroz izbor iz njegovih studija, koji je pod nazivom *Estetska metakomunikacija* objavljen u Službenom glasniku 2018. godine u prevodu sa slovačkog jezika na srpski, može uočiti integracija pomenutih aspekata Popovičevog rada. Izbor i prevod studija Antona Popoviča načinio je Mihal

Harpanj, redovni profesor u penziji novosadskog Filozofskog fakulteta. Kada je reč o dostupnosti Popovičevih studija na srpskom jeziku, postoji nekoliko studija u prevodima sa slovačkog, engleskog i ruskog jezika. Među prvim prevodima nalazi se monografska studija *Poetika umetničkog prevoda. Proces i tekst* u prevodu sa slovačkog Branislave Rom, koja je objavljena u petom broju subotičkog časopisa *Rukovet* 1980. godine. Iste godine, Svetlana Slapšak u vezi sa Popovičem pominje sintagmu *Njitranska škola*. Reč je, naime, o radu *Škola v Nitre* objavljenom u 142. broju časopisa *Književna reč*. Dve godine kasnije u istom časopisu citira se *njitranska grupa* u tekstu *O interpretaciji umetničkog teksta* Dobrivoja Stanojevića. Godine 1982. pojavljuje se studija Mihala Harpanja *Proučavanje književne komunikacije i metakomunikacije*, objavljena u broju 2 časopisa *Delo*. Harpanj je preveo na srpski i Popovičevu studiju *Metatekst kao model međutekstovnog nadovezivanja*, a tekst je objavljen u trećoj svesci časopisa *Mostovi* 1984. Poznati su i Popovičevi tekstovi: *Tradicija u književnoj komunikaciji* (prevod Svetozara M. Ignjatovića sa engleskog jezika) i *Definicija pojma prevod: teze* (prevod sa ruskog Nede Nikolić-Bobić), koji su takođe objavljeni 1984. godine u istom broju časopisa *Mostovi*. Koautorsku studiju Antona Popoviča i Petera Zajaca *Komunikaciona sistematika nauke o književnosti* preveo je profesor Harpanj samo godinu dana kasnije (1985), a objavljena je u decembarskoj svesci *Letopisa Matice srpske*. U ovom kontekstu vredi napomenuti da su izbor i prevod dela (M. Harpanja) *Estetska metakomunikacija* Antona Popoviča jedan u nizu profesorovih prevoda moderne slovačke nauke o književnosti, u koje spadaju: izbor i prevod teorijske misli Františka Mike *Delo, komunikacija, kultura* (Narodna knjiga, 1998), *Prolegomena za semiotku bića* (Službeni glasnik, 2016), izbor i prevod koncepcije pulsacione estetike Petera Zajaca *Pulsiranje književnosti* (Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića 2015), izbor i prevod iz novije slovačke nauke o književnosti *Modeli i diskursi nauke o književnosti* (Službeni glasnik, 2018). Profesor Harpanj je ujedno autor naučno utemeljenog pogovora Popovičevoj *Estetskoj metakomunikaciji*, koja je, uz ostale Popovičeve studije na slovačkom jeziku, osnovno polazište ovog rada.

OsnoVne postavke Popovičeve teorije komunikacije i metakomunikacije

Popovič i Miko razvijali su teoriju komunikacije na osnovama semiotičkih istraživanja Praškog lingvističkog kruga, delimično i Društva za naučnu sintezu (osnovano 1937. godine u Bratislavi, koje je delovalo na principu multidisciplinarnosti). Sam Popovič je objasnio da „[k]oncepcija književne komunikacije, koja se počela konstituisati krajem šezdesetih godina, morala se kritički izjasniti o naučnom nasleđu klasičnog strukturalizma” (Popovič 2018: 109).¹ Model književne komunikacije podrazumeva relaciju autor – tekst – primalac. Na osnovu pomenutog modela, Popovič objašnjava i prevod uz pomoć dve linije komunikacijskog procesa: autor – Tekst0 – Primalac (primarna književna komunikacija), prevodilac – TekstP – Primalac (sekundarna metaknjiževna komunikacija), takođe objedinjuje ova dva procesa u jedan model: autor – tekst1 – prevodilac – tekst2 – primalac (Popovič 1975:

¹ Popovičev kritičko izjašnjavanje o strukturalizmu odnosilo se na širi kulturni kontekst šezdesetih godina, kada su pojedinci, nakon poboljšanja društvene i političke klime u Čehoslovačkoj, nekritički propagirali ovaj smer. Pozitivne momente strukturalizma razvijao je František Miko, kao i sam Popovič u monografiji *Strukturalizam u nauci 1931–1949* (1970).

49, 68; Gromová 2014: 57). U kasnijoj razvojnoj etapi se komunikacioni čin shvata u širem semiološkom aspektu (odnos teksta prema realnosti) i u aspektu međutekstoavnog nadovezivanja (odnos teksta prema tradiciji nacionalne književnosti, nadnacionalnih književnosti, svetskoj književnosti, folkloru i prema drugim umetnostima) (Popović 2018). Model književne komunikacije, dakle, sadrži različite veze i odnose, razgranat je i primenljiv kako u teoriji tako i kritici i istoriji prevoda.

Prevod, prema Popoviću, predstavlja „proces komunikacije koji počinje poznavanjem originala” (Popović 2018: 234). Treba istaći da je Popović razradio i celokupan teorijsko-metodološki pristup originalu kao preduslov prevodilačkom procesu. Pomenuti metodološki pristup objašnjava u knjizi *Teorija umetničkog prevoda* (1975) i on podrazumeva: 1. poznavanje originala; 2. interpretaciju originala; 3. prestilizaciju originala, u okviru kojeg svaka od faza podrazumeva i nekoliko podfaza. Tako, na primer, poznavanje originala znači pre svega razumevanje svih leksičkih i filoloških aspekata teksta originala, određivanje njihove stilske karakterike (na primer, određivanje ironične, tragične crte originala i sl.), da bi nakon upoznavanja ovih delova strukture teksta, prevodilac dospeo do formiranja stava o umetničkoj jedinstvenosti originala (Popović 1975: 39–46). Podjednako detaljno Popović razrađuje i metodologiju interpretacije koju dovodi u vezu sa kategorijom književnog obrazovanja (videti Popović 2018: 169–181). Pomenuti delovi Popovičeve teorije mogu se upotrebiti na časovima prevodenja u okviru osnovnih filoloških studija. Na primer, na predavanjima i vežbama iz osnova prevodenja² teorija o poznavanju originala, kao uslova prevodilačkog procesa, s jedne strane predstavlja polazište za shvatanje ozbiljnosti prevodilačkog poziva i značaja pripreme za čin prevodenja. S druge strane, pomenuta teorija uopštava sve one faze, kroz koje studenti prelaze prilikom analize i prvog prevodenja teksta (od upoznavanja sa leksičko-filološkim aspektom teksta originala kroz korišćenje monolingvalnih rečnika, sekundarne literature o autoru i njegovom stvaralaštvu, do primene kontekstualnog značenja izraza i teksta, što u drugoj fazi omogućava detaljniju interpretaciju, kao preduslov izrade kvalitetnijeg prevoda).

Od ostalih pojmova, kojima se Popović služi u proučavanju strukture prevodnog teksta, treba istaći invarijantnost značenja, koja predstavlja poznavanje dubinske strukture teksta, koju bi prevodilac tokom procesa prevodenja trebalo da sačuva. Na osnovu tog pojma, Popović određuje i „invarijante međutekstoavne”, što podrazumeva „značenjsko jezgro zajedničko za dva ili više tekstova. Nastaje na osnovu međuliterarnog nadovezivanja” (Popović 2018: 97). Kod objašnjavanja pojma invarijantnosti značenja može se videti uticaj generativne gramatike, koju je ipak u većoj meri primenjivao František Miko. Uticaj Mikovog sistema izraza ogleda se u Popovičevom korišćenju stilističkih odredaba teksta prilikom definisanja prevodnog procesa. U tom kontekstu najznačajnija su Popovičeva objašnjenja stilističke ekvivalencije u prevodnom procesu. U vezi sa pojmom ekvivalencije, šire su poznata Popovičeva proučavanja pomeranja u prevodu. Popović je razradio tipologiju pomeranja u prevodu (slovački *posun*, engleski *shift*), koju su preuzeli teoretičari prevoda van granica tadašnje Čehoslovačke (Gromová 2003, 2014; Špirk <<https://>

² Mislimo, pre svega, na predmete koji postoje pod nazivima Nauka o prevodenju, Teorija i praksa prevodenja, koji se u okviru filoloških studija izučavaju jednosemestralno ili dvosemestralno.

www.academia.edu/8437397/Anton_Popovics_Contribution_to_Translation_Studie> Datum pristupa 3. 2. 2018). U prevodnom procesu, prema Popovićevoj terminologiji, ostvaruje se jedinstvo invarijantnosti značenja i pomeranja, do kojih tokom prevođenja neminovno dolazi. Saznanja o tipologiji pomeranja, odnosno promena, u relaciji sa očuvanjem invarijantnosti značenja u cilju postizanja funkcionalne ekvivalentnosti prevoda, primenljiva su u nastavnom procesu, didaktici i kritici prevoda. Na to ukazuje i upotreba Popovićeve tipologije pomeranja u udžbeniku iz teorije i didaktike prevoda Edite Gromove *Teória a didaktika prekladu* (2003).

Proučavanje prevoda u okviru teorije književne komunikacije omogućilo je da se u procesu prevođenja pre svega „prevazilazi jednostrana relacija original – prevod i u proučavanje ulazi komunikacioni proces u celoj širini, u kojoj se ‘prevodilac pojavljuje na dva načina: u jednom kao ponovni realizator književne komunikacije (zavisnost prevodioca od autora), drugi put kao realizator novog komunikacionog čina’” (Harpanj 2018: 235). Stoga, prema Popoviču, prevod predstavlja „prekodiranje jezičkog teksta prilikom kojeg dolazi do transformacije njegovog stilističkog modela. Prevod je stilistički (tematsko-jezički) model originala i u ovom smislu je prevodilačka delatnost eksperimentalno stvaralaštvo (metastvaralaštvo)” (Popovič 2018: 101). Već u knjizi *Teorija umetničkog prevoda (Teória umeleckého prekladu, 1975)* A. Popovič je razradio tipologiju metakomunikacijskih procesa i odredio prevod kao tip afirmativnog metateksta (Popovič 1975: 233). Kod teorijskog definisanja metatekstovne komunikacije Popovič razlikuje tipove intertekstualnog nadovezivanja. Ovde želimo da se nadovežemo na Popovićevo određivanje odnosa između tekstova putem citata. Nadovezivanje na dela drugih autora putem citata može se, prema njegovom mišljenju, odvijati dvojako: unutar jednog sistema kulture kao i među dva sistema kulture (Popovič 1975: 230). Na ovim osnovama moguće je posmatrati prevod citata u okviru postmodernističkih tekstova. Imajući u vidu da postmodernistički tekstovi obiluju citatima, kako u okvirnim delovima teksta (u napomenama, motu), tako i u unutrašnjim aluzijama, parafrazama, direktnim citatima, prevod metateksta originala može imati nekoliko oblika, ali i funkcija. U prevod se može preuzeti citat iz dela, koje je prethodno preveo drugi prevodilac na ciljni jezik, ili, ukoliko ne postoji prevod konkretnog dela iz kojeg se navodi citat, prevodilac će načiniti novi prevod. Taj prevod može biti iz prve ruke, ukoliko je citat izvorno na jeziku originala, ili iz druge ruke, ukoliko je u izvorni tekst uvršten citat, preveden sa drugog stranog jezika. Ukoliko je autor izvornog dela ujedno i prevodilac citata u sopstvenom delu (kao što postoji slučaj kod slovačkog autora Pavela Vilikovskog, koji je ujedno i prevodilac dela Džozefa Konrada, kojeg citira), prevodilac kreira metatekst prema jednom autoru. Ukoliko su u original uvršteni citati iz dela, koje je na jezik originala preveo neko drugi, a ne autor, prevodilac uspostavlja relaciju prema dva izvornika. Takođe, prevodilac može individualno pristupiti prevodu citata. Na primer, izvorni citat može se nadomestiti drugim tekstom, slične funkcije kao citat u originalu, kojim će ostvariti vernu i efektivniju funkciju u okviru teksta prevoda. Kao ilustraciju možemo navesti primer iz prevoda romana Pavela Vilikovskog *Poslednji konj Pompeja*. U zaključnim delovima romana citira se članak o mladom drotaru iz novina *Orol* iz 1887. godine, koji sadrži češku pesmu o mladom drotaru. Prevodilac, naime, uvrštava u prevod tri originalne srpske pesme

o slovačkom drotaru, preuzete iz časopisa *Neven*. U svim pomenutim slučajevima, u prevodu nastaje nova intertekstualnost. Zbog raznovrsnosti potencijalnih procesa, koji proizilaze iz primarne intertekstualnosti, prevod citata postmodernističkog teksta možemo razmatrati kao vid sekundarne metakomunikacije, u okviru koje dolazi do stvaranja novih međutekstovnih relacija.

Popovičeva koncepcija i metodologija su se nekim kritičarima činile previše apstraktnim, dok je poznati slovački komparatista Dioniz Đurišin, koji je u isto vreme razvijao sopstvenu teoriju prevoda, smatrao da se teorija A. Popoviča odnosi samo na direktne i genetičke odnose između originala i prevoda, tražeći lingvistička pomeranja i ekvivalenciju (Gromová 2014). Savremena translatološka istraživanja visoko cene Popovičev model estetske metakomunikacije, koji podrazumeva i kulturološku i sociološku dimenziju prevoda (Gromová 2014). Edita Gromova, koja svoj rad zasniva na osnovama Popovičeve teorije, kao najznačajnije delo ističe Popovičevu *Teoriju umetničkog prevoda (Teória umeleckého prekladu, 1975)* (Gromová 2003, 2014). U periodu nakon objavljivanja pomenute monografije, Popovič je postao međunarodno priznat. Godinu dana nakon objavljivanja *Teorije umetničkog prevoda*, tokom boravka na Univerzitetu u Edmontonu, sastavio je prvi rečnik termina iz teorije prevođenja, koji je objavljen na engleskom jeziku pod nazivom *Dictionary for the Analysis of Literary Translation*. Rečnik predstavlja jedino Popovičevo delo koje je dostupno na engleskom jeziku (Špirk <https://www.academia.edu/8437397/Anton_Popovics_Contribution_to_Translation_Studie> Datum pristupa 3. 2. 2018). Neki od Popovičevih termina, kao što su izražajna promena (na slovačkom: *výrazový posun*) i stilistička ekvivalencija (na slovačkom: *štylistická ekvivalencia*), prihvaćeni su i van granica Slovačke, na šta ukazuje rečnik *Dictionary of Translation Studies* (1997, 2007) autora Marka Šatlworta (Mark Shuttleworth) i Mojre Kovi (Moir Cowie), koji sadrži više Popovičevih termina. Kao izuzetnoj akademskoj ličnosti, Popoviču je tokom represivnih sedamdesetih godina 20. veka Komunistička partija Čehoslovačke dozvolila putovanje u inostranstvo, te je boravio u Amsterdamu. U periodu između 1973. i 1983. godine, Popovič je učestvovao u istraživanjima i držao predavanja u Varšavi, Nici, Moskvi, Budimpešti, Beogradu, Londonu, Varviku, Insbruku, Njujorku i Edmontonu u Kanadi (Špirk <https://www.academia.edu/8437397/Anton_Popovics_Contribution_to_Translation_Studie> Datum pristupa 3. 2. 2018).

Preminuo je 1984. godine nakon teške bolesti. Njegov teorijski sistem podstiče i današnja istraživanja prevodnog i ostalih metakomunikacionih procesa kako u Slovačkoj tako i šire.

Citirana literatura

- Čepan, Oskár. Literárne dejiny a literárna veda. Bratislava: VEDA, 2002.
- Gromová, Edita. Teória a didaktika prekladu. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre Filozofická fakulta, 2003.
- Gromová, Edita. Anton Popovič, osobnosť slovenskej translatológie. [U:] L. Vajdová a kol. Myslenie o preklade na Slovensku. Bratislava: Ústav svetovej literatúry SAV Kalligram, 2014, 55–71.

- Harpanj, Mihal. Anton Popovič i estetska metakomunikacija. [U:] A. Popovič Estetska metakomunikacija. Beograd: Službeni glasnik, 2018, 233–239.
- Popovič, Anton. Teória umeleckého prekladu. Bratislava: Tatran, 1975.
- Popovič, Anton. Estetska metakomunikacija. Beograd: Službeni glasnik, 2018.
- Špírk, Jaroslav. Anton Popovič's contribution to translation studies. <https://www.academia.edu/8437397/Anton_Popovics_Contribution_to_Translation_Studies> 3. 2. 2018.

Marína Šimáková Speváková

COMMUNICATING WITH ANTON POPOVIČ

Summary

Anton Popovič (1933 – 1984) is one of the most significant Slovak scholars, internationally recognized in the fields of translation studies and literary criticism. Particularly noted is his theory of communication and metacommunication and within it the notion of translation as metatext. Popovič developed this theory from the late 1960s until the early 1980s. The key words of his theory are the invariance of meaning, translations shifts, and equivalence, which he used to define translation as a semiotic-communicational process of dialectical unity of invariance and shifts. Even though it is often criticized for its abstract nature, there are parts of Popovič's theory, which are applicable at all levels of translation studies, as shown by contemporary translation studies in Slovakia, especially in the works of Edita Gromova and her team in Nitra. We can confirm this in practice by applying the theory of source text familiarity, interpretation, shift and equivalence in basic studies. At higher levels and scientific research, we can apply the theory of types of metatext to which we can add the interpretation of quotation translation in postmodern texts as a form of secondary meta-communication. Selected theoretical works of Anton Popovič are now available in the Serbian language titled *Estetska metakomunikacija* (2018) thanks to the translation efforts of Michal Harpáň.

Key words: Anton Popovič, theory of communication and metacommunication, literary criticism, artistic translation.